نڌڙڪي. . .

امان چوندي هئي، ”تو جهڙي ڏياڻي پٽ کان ته سڌي سنواڻي ڌيءَ چڱي“ سنگتيءَ چيو. ”ٻه ٽي ڏينهن ڪلياڻ ڪئمپ ۾ هلي ٽڪ ته هوا جوبدلجو رخ به ڏسين“ هن دوست جو مردانو سياڻپ وٽيم ته صلاحونبه وٽيم. دوست آفيس مان موٽيو ته ساڍس ڳڌجي اچي وي – ٽيءَ تان ٽرين ۾ چڙهيس. ڪلياڻ اسٽيشن پهچيبس ڪنئيسين ڪئمپ لاءِبس ته هئي جهڏي ڪُدام جي،باقي منجهس ڳالهائڻبڌ ته جڻ سچي گيهه جي لولي ڪاڌڻ ڊرائيور ڪان وٺي ڪوليءَ ٿلئين سپ سنڌي.

ٻس مان لهيبزار لنگهياسين. سيروءَ جو چونڪ ڏس، گپا گيهه لڳي پيئي آهي. طرح طرح جا دڪان ڪليل پرپولي هر طرف اها ڪڙي نڙي سنڌي. اسانجي چرچ گيٽ واري گهر ۾ ته ڏس ڏاڏي مه ڪوشش ڪندي ته پوٽن سان هنديءَ ۾ ڳالهائي، اڌ پڙهيل ماءُبه پيئي ڪوشش ڪندي انگريزيءَ ۾ ڳالهائڻ جي. پيءُبه جڻ ماستري پيو ڪندو. گهر منجهه ويندو، انگريزي جهاريندو، جڻ مشين منجهان ڪافي پيسجي پيئي نڪري. انڪري سچي گهر ۾ ذرا گهٽيندڙ هبس پيئي ايندي آهي. هتي ته جڻبنلبرسات پڳل زمين جي خوشبوءِ پئيملئي.

جلئينبزار جو رستو پورو ٿيو، ٿلئين اوندهه، سسئيءَ وارا آڏا چڪڻ چاڙهه، شروع ٿي ويا. شاعر ان لاءِ چڱو گفتو ڦينڪيو آهي. ”ڪڏون ڪوبا واٽ تيبتي نڪالئمپ“ پر دوست آهي ڳالهيرمل سو رستو جلدي طئه ٿي ويو.

رات جو ڪلئي ميڙاڪو ڪري پٽ ۾مئي ڳالهيون ڪرڻ ويهي رهياسين. دوست منهنجو ته پنو مڙس آهيئي، پر سندس ماءُ ۽ پيئربه گهٽ مردانيون ڪونه آهن. ڪلياڻ ڪئمپ جي چوراڪاريءَ جون الاهي ڳالهيونبٽلئي ويئون، پوءِبه سمهڻ مهل صفحي جا سپ در ڪليل. ماءُ رڳو ٽارچ ۽ لٺ مٽن ڪان رکي سمهي دوست جي پاءُ جونبڀانهونئي مدرگرن ڪان ٽلهيون ٽي نظر آيون ۽ مانبه پلا چو پنٽي پوانٻبي ڊپو ٿيباهر پڌر ۾ سمهي پيس.

اجا ننڍڙي ڪاٺ مٿي هئي، جو دوست جي اما جي رڌڻي ۾ هئي. ”ناس ٿيا، ڏيئي ته خفا خون ٿي ڪريان.“

مان ٿڪجي ننڊ ۾ ستل هئس. دوست ڪي ته پويون صبح هو. اندر ڪمري ۾ ويس. اما کان پڇيم، ”ڪاڏي ويو چور؟“

چيئين، ”هو سنان جاءِ ڏانهن ويو. ڏمڪي ڏيئي ويو اٿم.“

مان به اما واري لٺ کڻي تيار ٿي بيٺس سنان جاءِ جي ٻاهران. اوسي پاسي جا ٻه ٽي ڇٽا جيڪي ميدان ۾ ستل هئا سي به اٿي آيا. اما ٽارچ جهلي بيٺي. ”نڪري اچ ٻاهر گيدي!“ مون لٺ تي مٺ سوگهي ڪندي رڙ ڪئي. ڪونيءَ جو ٻيڪڙيل در ڏيري ڏيري کلڻ لڳو. مون اندران نڪرندڙ هستيءَ مٿان نڪاءُ ڪرڻ لئي لٺ. ٺهڪڙو پئجي ويو. ارمان سان چيم، ”هيءُ ته سوئر آهي پوءِ اما، توکي ڏمڪي ڪنهن ڏني؟“

”ڏنو هوندم ڪو ڪاب (خواب)!“

صبح جو اٿيس ته اسن جا پٽ چڙهي چڪا هئا. ڪئمپ جو پاڻي پاءِ پيو هو يا راتوڪين چورين ڏاڙن جي ڳالهين وارا وڪڙ پئي پيٽ ۾ پيا جو اٿڻ شرط پيٽخاني جو خيال ٿيو. ليڪن اتي ”ڪيو“ لڳي پيئي هئي. نيٺ وارو مليم. اجا ڦڏي تاڙي پئي وينس مس ته ٻاهران در کي هلڪو ڌڪو آيو. مان لڄ جو ماريو پگهرجي ويس ته ٻه ٽي منٽ گذريا ته وري در کي زور سان ڌڪو آيو. مون سوچيو، اهڙو ڪهڙو بدتميز ٿي ٿو سگهي. در کي ٻاهر ڌڪو ڏنم ته وري ڪنهن ڌڪو ڏنو. ڏاڍو غصو آيم. جئن تئن ڪري آزاد ٿي جاءِ ٿي زوم سان در جلدي طاق کولي ڇڏيم تانئي ”فون فون“ ڪندو هڪ سوئر اندر گهڙي آيو. ٽپ ڏيئي ٻاهر نڪري آيس. پنيان نهاري غصي مان چيم، ”بدتميز“ ۽ ٿورو پريان بيٺي دوست جي پيٽ کل ۾ بيٺي ٿيندي ٿي ويئي. ويندي ويندي ٻڌم، ساهيڙيءَ کي ٿي چوي، ٻاهري جا ماڻهو به عجيب آهن، سوئرن سان پيا ڳالهائين! منهنجون ٽي به ويئون ڇهه به ويئون.

ڏکي تي چڙهي ڪمري اندر نظر ڪيم، من دوست حضرت جاڳيو هجي ته هٿ تي پاڻي وٺانس. پر هنڪي ته ماڻس اجا منا سڏ ڪري رهي هئي. ”پٽ راجڪپور

... دليپ ڪمار... اشوڪ ڪمار" ۽ هو صاحب وهاڻو چڪي متسبانهون وڪوڙي چوڻ لڳو, "آرتوار ڏينهنبه نٿي آرام ڪرڻ ڏين." سور گهٽ ڪري دوست جي پيڻ ڪانءِي هٿن تي پاٽي ورتم. انگوشي سان هٿ اگهندو اندر آيس ته ڏٺم دوست مهاشيه ڪٽ تي اٿي وينو هو. پڇيم, "دوست راجڪپور, دليپ ڪمار اشوڪ ڪمار, آل ڪمبلئين (ٽرنگومرڪب) جو ڪهڙو حال آهي؟" دوست ذرا ناراضپي سان چيو, "ڪلياڻ جي ڪشالي پري زندگيءَ کي جيڪي ملئڪٽر هلڪو ڪن ٿا, پوءِ ٿن ڪلاڪن لاءِي سهين, ته اهيءِي ملڪن لاءِ ملڪ جا هيرا آهن."

مان سنان لاءِ ٿي روانو ٿيس ته ننڍي پيڻ کي تيل وٺڻ لاءِ ڊوڙايو ٿي ويو. منهنجي گهر ان طرح, مهل سر تيل نه هجي ته مان جيڪر گهرءِي مٿي تي ڪٽي چڏيان, پر پرلئي گهر ۾ منيءِبه ماٺ ته منيءِبه ماٺ. اٽڪل ڪري چيم, "هڪ ڏينهن تيل نه مکڻ ۾ چاهي؟"

ماءُ چيو, "هلئو چاهي؟ آ ته انين ڏينهن مس آڱر مکيندي آهيان."

مون اجا سامت جو ساهه مس ڪنيو ته دوست حضرت چيو, "آفيس ۾ نوڪري ڪندي هجين ته ڏينهن ۾به پيرا تيل مکڻو پويئي. مونکان الاجي ڪيئن نڪري ويو, "پوءِ تمبرل ڪريم مکڻي پويس." ۽ دوست ڪانبه نڪري ويئي پڳل ڪل. ماءُ جي مٿي تي تري مهٽي چيلئين, ٻڌين ٿيءِبرل ڪريم مکڻي پويئي. ڏٺي اٿيئي ڪڏهينمبرل ڪريم؟" ۽ سندس ڪل جي گهري گهري آواز ۾ مونکي ملئين محسوس ٿيو چڻ وڏي ڪنگهه جو مريض سخت ڪنگهه سان ڇاتيءَ کي پيو رهڙي. ماءُ خنڪيءَ سان چيو, "چو نه ڏٺي اٿم ماريا. تون نٿو نٽ شٽ ڪرين تمبس ڇا؟ ڪلياڻ جا ماڻهو ڪي تو جهڙا ٿوريئي آهن." دوست جي وريءِبه ساڳي ڪل گونجڻ لڳي. خبر ناهي چو مونکي ڇاتيءَ ۾ ڪنهن هنڌ سور ٿيڻ لڳو. دوست اٿي رنگارنگي ڪاغذ جي ڪوندي ڪٽي منجهس لڳايل پني جي گلن تان مٽي جهاڙي چيو, "مونکي اهي ماڻهو ههڙا لڳندا آهن, اما."

ماءُ چيو, "چڱو پٽ, هاڻي نيرن ته ڪلئي وٺو." چوندي چارمبيدا آمليٽ ۽به سپڪ لوليون ڪٽيملئي. هن گهر جي مسڪينيءَ اڳيان هيءَ شاهاڻي نيرن شلبتي هئي, اما جي ڏٻري سرير اندر لڪل اميراڻيءَ دل جي.

ڪجھ وقت دوست سان ڪتابن تي بحث ٿيندو رهيو. پر جيئن جيئن ڏينهن چڙهندو ٿي ويو تيئن تيئن ماڻهو آرام ٿيندو ٿي ويس. چت جا پترا خبر ناهي چو ڪٿي مهمان نوازي نہ سکيا هئا.

شام جو ٽڪريءَ تي ٿڌي هوا کائڻ جو پروگرام بڻيو. ڪافي رستو طئہ ڪرڻ کانپوءِ اسين لنگهي رهيا هئاسون جو هڪ پوليس واري کي ٽڪڙو ٽڪڙو پر سخت پريشانيءَ ۾ چپ چپ ويندو ڏٺم. هليو ٿي هين ٿي چڻ پيرن سان زمين کي ڇهڻ بہ نٿي چاهيائين. متان آواز نہ ٿئي. دوست جي ڪن ۾ چيم، ”آهي پوليس وارو، پر چال چوراٽي...“ دوست ڳالھ پوري ڪرڻ نہ ڏني ۽ ٿمجي بيهي رهيو. اما سري رام چئي بدن ڏکايو. مونکان ڇرڪ نڪري ويو ڇو جو ڏينهن ڏٺي جو انسان جي نڪ سامهون پل جي هڪ پاسي وٺ کي خبيث هڪ جوان جي پيٽ ۾ ڇرو گهمائي ويا هئا. جوان جا آنڊا نڪري اچي ٻاهر پيا هئا. خون ۾ لٿ پٿ، ڦٿڪي رهيو هو ۽ خلق پري کان سيسراٽ پري رهي هئي

مون ٽڪڙ ۾ قدم وڌائيندي چيو، ”آنڊا جلدي اندر وجهي ڇڏجن تہ شايد بچي...“ مگر پنيان بنهي ڪلهن تي چڻ رڪ جا چنبا اچي پيا. دوست ۽ ماڻس هڪ ئي وقت چيو، ”ڪلياڻ ڪئمپ آهي، راھ گناهہ ڪ ٿيڻو اٿئي ڇا؟“ مونکي ٿي هين لڳو، هتي خون ٿيل پراڻي وچرندڙ مرض ڪانہ پيانڪ چيز آهي بہ ن هتن هوندي بہ ڪجھ نہ ڪري سگهڻ جي پيڙا کان وياڪل ٿي چيم، ”چوندا آهن، مارڻ واري کان بچائڻ وارو ويجهو ٿيندو آهي“

دوست جي اهڙي درد ڀري مرڪ ۽ چيائين، ”ڪئمپ جا شرنار ٿي سنڌي، اڳين پهاڪن کي خون سان ڌوئي نئون رنگ پيا ڏين“

”ڇا مطلب“

ان مهل ڪيترائي پوليس وارا اچي پهتا. خون ٿيل جي جان تڙڦي تڙڦي زمين تي ليٽي چڪي هئي. پوليس فوتيءَ کي کڻي ويئي. ڪن پل ۾ کيل ٿي گذريو.

دوست ڏکو ساھ کڻي چيو، ”بس پيلو ٿي وئين؟ اها هتي جي روزمره جي ڳالھ آهي“

منهنجو دم گهٽجڻ لڳو. ”بس پوءِ نڪو داد نڪو فرياد“

”داد ڪنهنجو؟فرياد ڪير ڪري. ڪنهن لڏيلاڻ وقت ٻڌو؟ ننڍڙڪا گهوڙا.. ڪهڙو پهاڪو ڏيندي آهين، اما؟“

”غيباڻا هسوار.“ اما پهاڪا تہ پورو ڪيو پر گهٽجي گهٽجي، ڪنهن چيندڙ سور کي پيئندي پيئندي. مونکي ملئين لڳو جڻ ساري سنڌونگري، ننڍڙڪي ٻڌجي سامهون بيٺي هئي

اسين ٽڪيءَ جي ترهٽيءَ وٽ پهچي چڪا هئاسين. چوگرد ڦهليل ويران ماٿري سڄيءَ ڪئمپ کي جڻ گود ۾ کڻي ويٺي هئي. ڪئمپ جي ڪن ڪن گهرن ۾ ٻتيون ٽمڪڻ لڳيون. اسين ٽيئي جڻا ٽڪريءَ تي مٿي چڙهي وياسين ۽ چپ چاپ ويهي رهياسين. ڪيتري وقت کان پوءِ جاڻ ٿي تہ هيترو وقت اسين ٽيئي ماٺ ٿي ويا هئاسين. هاڻي سامهون وارين ٻئرڪن ۾ الاهي ٻتيون ٽمڪي رهيون هيون. مون ماٺ کي ٽوڙيندي چيو، ”دوست، اڄ هن سامهون واريءَ ستارن جيءَ ٻيٽاريءَ لاءِ ڏاڍو ڏک پيو ٿئي...“

”ڏک تہ ٿيندوئي.“ دوست جي اهلئي پر درد کل سڄي ڪوڙي. ملئين ئي پٿر ڪٽي ستارن جيءَ ٻيٽاريءَ ڏانهن اڇليلئين.

الئجي چو منهنجين اکين مان ڳوڙها ڳري پيا ۽ سامهون ماٿريءَ ۾ چمڪي رهيا هئا__ خبر ناهي، ڪيترنئي ورهاڱي جي ڪري وڇڙيلن جا ڳوڙها، ستارا ٻڻجي ننڍڙڪي ننگريءَ جيءَ ٻئرڪن جي روشني لاءِ!

(نئين دنيا - 1961ع تان)